

INVĂȚĂMÂNTUL ROMÂNESC. POSIBILE REFLECȚII PENTRU TRANZIȚIE

Luminița Chivu

Procesul de tranziție la economia de piață implică concomitent cu instituționalizarea cadrului legislativ, a mecanismelor și relațiilor pieței, noi mentalități, atitudini și comportamente ale individului, creșterea gradului de implicare și participare a oamenilor la procesul de democratizare, de restructurare a economiei și societății. Acesta este însă un proces de învățare complex și complicat, de durată, continuu, în realizarea căruia funcții majore revin sistemului de educație și formare profesională a resurselor umane în general, a forței de muncă, cu deosebire.

Tocmai de aceea, dimensiunea educațional-formativă, spiritual-umană a tranziției are semnificații aparte în procesul de reformă economică, de transformare pe traiectoriile civilizației moderne a societății românești. În sfera sa de incidență intră practic întreaga populație, atât instruirea și formarea tineretului, procesele de educație și pregătire inițială, cât și cele ale adulților; nu se rezumă numai la educația realizată prin sistemul formal de educație, ci și prin cel informal, în familie, în colectivitățile umane, prin contactul direct cu problemele ce le ridică zi de zi procesul de activitate, lărgind aria temporală a educației, transformând-o într-o învățare permanentă.

Din această perspectivă valențele educației sunt nelimitate. Ele își sporesc importanța în prezent când întreaga societate românească traversează o perioadă de acută criză, care nu se rezumă doar la latura sa economică, ci o include și pe cea moral-spirituală, socială, politică, etc. Depășirea acestei crize globale este prioritar și covârșitor legată de reformarea întregului sistem de educație și formare: "(...) nu se va

putea ieși din criza moral-spirituală și financiar-economică pe care o trăim fără a-i da școlii impulsul și mijloacele necesare pentru a-și îndeplini la nivel optim misiunile educative specifice ei și fără a asocia acestui pilon de bază al națiunii biserica și toate celelalte instituții culturale angajate în formarea tineretului și adulților" ¹⁾.

Tocmai de aceea, în perioada actuală, problematica educației face obiectul preocupărilor multor specialiști din cele mai diverse domenii de activitate și de la cele mai diferite niveluri de competență și responsabilitate: educatori, pedagogi, cercetători, economiști, sociologi, psihologi, specialiști în știința educației, syndicate, asociații profesionale, agenți economici, etc., fiecare abordând de pe pozițiile pe care le reprezintă, cu mijloacele specifice, conținuturile și formele educației, resursele necesare, eficiența proceselor de învățare, instituțiile învățării.

Pe fondul a nu puține controverse în domeniu, există consensul că educația și formarea resurselor umane trebuie ridicată la rangul pe care îl are pentru prezentul și mai ales viitorul națiunii.

Pornind de la aceste premise generale, ținând cont totodată de multiplele dimensiuni și respectiv factori de influență, în cele ce urmează încercăm să abordăm - de pe poziția și din perspectiva economistului - doar câteva probleme ale regândirii procesului de educație, instruire și formare a forței de muncă, în special din perspectiva raportului dintre sistemului de învățământ și piața muncii. Și facem aceasta într-un moment în care, peste dezechilibrele existente în trecut, în cei trei ani de tranziție s-au așezat altele, în care disputele în domeniu par a nu găsi terenul de conciliere.

Educația a fost și rămâne unul din subsistemele de bază ale societății. Are caracter multidimensional, iar în raport cu societatea se află într-o dublă ipostază.

Pe de o parte, educația este rezultat al dezvoltării economice prin resursele destinate în acest scop, gradul de cuprindere și calitatea produselor sistemului; pe de altă parte, este factor al dezvoltării. Sub această din urmă ipostază, educația este mijlocul trainic de a răspunde unor cerințe concrete, prezente și viitoare ale economiei, de genul înarmării cu sistemul de cunoștințe, aptitudini și deprinderi, al formării pentru anumite meserii, profesii, etc. și în egală măsură celor de a forma "omul total", de "a învăța să fii".

Din această dublă optică sistemul de învățământ îndeplinește un ansamblu de funcții atât cu caracter general-global, cât și cu caracter specific.

1. Funcțiile sistemului de învățământ

Învățământul îndeplinește în primul rând funcția de a asigura tinerilor o pregătire informațională și morală, fundamentată pe trunchiul comun de cunoștințe de cultură generală, care să le asigure integrarea în viață, să le înlăture sentimentul de nesiguranță, de derută, fomându-le deprinderi de studiu permanent, aptitudinea de a învăța să înveți, de receptivitate și înnoire, capacitatea de a răspunde cerințelor de mobilitate, de integrare fără costuri sociale prea mari în mediul social-economic: "... trebuie să le dezvolte capacitatea de judecată, să-i stimuleze să participe în mod activ la viața publică, sindicală, culturală, ajutându-i totodată să-și păstreze liberul arbitru și autenticitatea opțiunilor proprii, să-i învețe să se apere împotriva propagandei abuzive și a mesajelor omniprezente și ispititoare ale comunicațiilor de masă și împotriva riscurilor de înstrăinare, ori

chiar de contraeducație ce le comportă" 2).

Totodată, sistemul de învățământ și formare profesională are și o funcție economică. Prin intermediul unei politici adecvate, învățământul reprezintă incontestabil modalitatea cea mai sigură și, în consecință, cea mai puțin costisitoare pe termen lung, de ajustare structurală a oricărei economii, în special din perspectiva ameliorării raportului dintre cererea și oferta de forță de muncă, a combaterii șomajului și a risipei de potențial de muncă.

Învățământul și educația îndeplinesc și o funcție prospectiv-anticipativă, ținând cont de faptul că inevitabil există un decalaj între momentul în care sistemul de educație primește semnale de pe piața forței de muncă cu privire la structurile profesionale și le introduce prin diverse formule în sistem și, în fine, cel în care produsele sistemului de învățământ intră pe piața muncii. Evident, în funcție de forma și durata învățământului, rupturile dintre aceste momente pot fi mai mari sau mai mici.

Educația este chemată deci nu numai să anticipeze cerințele viitoare de cadre, dar și să modeleze conținuturile proceselor instructiv-educative, tehnologiile proceselor de învățare, astfel încât formarea să aibă un caracter novator, creativ, participativ.

Răspunde sistemul de învățământ din țara noastră acestor exigențe?

Remarcând că în ultimii trei ani s-au încercat o serie de formule de înnoire a învățământului, nu putem să nu observăm că, cu toate aceste îmbunătățiri, în cadrul sistemului de învățământ din țara noastră se mențin grave disfuncționalități și blocaje. Acestea privesc în special structura, conținutul și resursele alocate.

Mă voi opri în continuare asupra analizei acestor blocaje în special din perspectiva raportului sistemului de învățământ-piața muncii.

2. Structura învățământului pregătitor de cadre

Din punct de vedere structural principalele dezechilibre se constată la nivelul învățământului secundar și superior. Analizând structura învățământului secundar, la nivelul anului 1988 (ultimul an în care dispunem de aceste date), se constată ponderea foarte mare a elevilor din învățământul tehnico-profesional; 93%, comparativ cu numai 6,7% în învățământul general și 0,3% în învățământul pedagogic (tabelul nr. 1).

În funcție de ponderea pe care o deține învățământul tehnico-profesional, țara noastră se situează pe primul loc într-o ierarhie de 12 țări, în timp ce ponderea învățământului general o situează pe ultimul loc.

Nivelul ridicat al ponderii învățământului tehnico-profesional, dublată de ponderea scăzută a celui normal și general, reflectă o tendință de specializare timpurie a învățământului românesc cu efecte negative asupra formării generale a elevilor, în special în ce privește nivelul de cultură generală și mobilitate socială a acestora.

Tabelul nr. 1

Distribuția elevilor pe forme ale învățământului secundar, în anul 1988

Țara	Total învățământ secundar = 100,0		
	General ^{x)}	Pedagogic ^{xx)}	Tehnico-profesional ^{xxx)}
România	6,7	0,3	93,0
Austria	72,8	1,5	25,7
Bulgaria	40,6	-	59,4
Cehoslovacia	52,6	1,0	46,4
Franța	77,4	-	22,6
Grecia	85,8	-	14,2
Iugoslavia	66,5	1,2	32,3
Marea Britanie	90,6	-	9,4
Polonia	22,5	1,5	76,4
Spania	73,1	-	26,9
URSS	83,6	1,0	15,4
Ungaria	24,3	1,1	74,6

Sursa: "World Education Report", UNESCO, 1991.

x) *Învățământul general sau specializat - se desfășoară în școli secundare, copiii având deja cel puțin 4 ani de studii în învățământul de gradul I și nu vizează pregătirea directă pentru o profesie sau un loc de muncă. Școlile de acest tip se numesc: colegii, licee, gimnazii etc. și în ele se desfășoară un învățământ obligatoriu de terminat pentru a fi admis la universitate. În numeroase țări, din dorința de a promova alte tipuri de formare a elevilor, care asigură accesul la studii superioare, asistăm la dezvoltarea școlilor care oferă atât o formare generală, cât și profesională. Se consideră că aceste școli compozite sunt de nivel echivalent cu școlile secundare tradiționale, din acest motiv sunt calificate în categoria de grad secundar, învățământ general.*

xx) *Învățământul normal - școlile secundare care pregătesc învățători.*

xxx) *Învățământul tehnic și profesional - învățământul din școlile secundare în care elevii se pregătesc pentru o profesie sau un loc de muncă, în afara învățământului.*

Discrepanțele menționate incită la o analiză mai profundă a învățământului secundar pentru a observa profilurile și tipurile de școli care determină ponderile respective.

2.1. Din datele de care dispunem la nivelul anului 1991/1992 repartizarea elevilor în învățământul liceal și profesional a fost următoarea: 67,5% din elevi în învățământul liceal și 32,5% în învățământul profesional.

Tabelul nr. 2

Distribuția elevilor din învățământul secundar, pe principalele forme

Forma de învățământ	1989/1990	1990/1991	1991/1992
- Învățământul liceal (%)	81,6	73,1	67,5
- Învățământul profesional (%)	18,4	26,9	32,5
Total (mii persoane)	1650,8	1293,4	1153,7

Sursa: Calculat pe baza datelor din: Anuarul Statistic al României, C.N.S., București, 1992.

Comparativ cu anii anteriori se observă o reducere a numărului de elevi din învățământul secundar (de la 1650,8 mii elevi în anul 1989/1990 la numai 1153,7 mii elevi în anul 1991/1992, cât și o modificare a structurii acestuia: creșterea ponderii elevilor din învățământul profesional (de la 18,4% în anul 1989/1990, la 32,5% în anul 1991/1992), concomitent cu o reducere a ponderii elevilor din învățământul liceal (de la 81,6% în anul 1989/1990 la numai 67,5% în anul 1991/1992)³).

Pe acest fond, apar anumite fenomene pe care le apreciem ca nocive. Astfel, la nivelul anului 1992, în sesiunea din iulie, din totalul de 305,1 mii absolvenți ai clasei a IX-a de liceu, 36,9 mii (12,1%) au fost admiși fără contract în anul I de școală profesională și 7,8 mii (2,6%) cu contract, deci un total de 170,4 mii admiși, ceea ce a reprezentat doar 55,9% din totalul absolvenților de clasa a VIII-a.

Totodată, la nivelul absolvenților clasei a X-a în anul 1990/1991 (ultimul an dinaintea desființării treptei a II-a), dintr-un total de 311,1 mii absolvenți de 10 clase, 47,2% au fost cuprinși în clasa a XI-a de liceu și 24,6% în anul I la școli profesionale, deci

un total ce reprezenta numai 71,8% din numărul de absolvenți ai clasei a X-a.

2.2. Începând cu anul școlar 1990/1991 în interiorul învățământului liceal s-au produs modificări importante, în sensul creșterii numărului liceelor teoretice, de la 95 de asemenea licee în anul școlar 1989/1990, la 425 în anul 1990/1991 și respectiv 430 în anul școlar 1991/1992⁴).

Au fost înființate noi licee de informatică, licee cu profil de educație și sport, seminarii teologice și licee speciale pentru cei cu deficiențe de vedere și motorii recuperatorii. De asemenea, a crescut numărul liceelor de artă de la 6 în anul școlar 1989/1990, la 31 în anul școlar 1991/1992.

Dacă vom analiza profilul liceelor (tabelul nr. 3), observăm faptul că în anul școlar 1991/1992 cele industriale au încă ponderea cea mai mare 43,1%, comparativ cu 7,4% pentru cele economice și 1,5% pentru liceele sanitare. Aceasta reflectă menținerea unui monopol al liceelor industriale în defavoarea altora pe care piața și viața le va impune.

2.3. Tendința de specializare în profesii industriale, reflectând dinamica internă a

Tablelul nr. 3

Distribuția elevilor din învățământul liceal pe tipuri de licee

Anul școlar	Total (mii persoane)	In % față de total				
		Licee industriale	Licee agricole	Licee economice	Licee sanitare	Licee industriale
1989/1990	11346,3	71,1	19,2	3,9	1,1	4,7
1990/1991	995,7	59,0	13,0	5,5	1,5	21,1
1991/1992	778,4	43,1	8,8	7,4	1,5	39,2

Sursa: Calculat pe baza datelor din: C.N.S., Anuarul Statistic al României, București, 1992.

sistemului de învățământ, se propaga și la nivelul învățământului superior. Repartizarea studenților pe domenii de studii reflectă ponderea ridicată a studenților în învățământul tehnic (53,6%), comparativ cu învățământul universitar (15,9%), învățământul economic (11,5%), învățământul medical (10,1%), învățământul agronomic (3,8%), învățământul juridic (3,5%) și învățământul de artă (1,6%).

În perioada 1989-1992 ponderea învățământului tehnic a cunoscut o reducere de la 64,9% la 53,6%, paralel cu o creștere a ponderii învățământului juridic, economic și universitar. Cu toate acestea, ponderea învățământului tehnic este supradimensionată comparativ cu necesarul viitor de forță de muncă din acest sector, în timp ce activitățile juridice, economice și universitare se confruntă cu un deficit de cadre bine pregătite.

Această structură a învățământului postgimnazial contribuie la neconcordanțele ce apar între oferta de absolvenți și cererea de forță de muncă.

3. Conținutul învățământului

Tot din unghiul relației învățământ-piața muncii, se constată că neconcordanțele de structură sunt amplificate și de cele de conținut, ale căror efecte s-au manifestat în următoarele direcții principale:

- nivelul redus de cultură generală a absolvenților învățământului secundar datorat în mare parte conținutului planurilor și programelor de învățământ, dar și unor mentalități ale cadrelor didactice;

- pregătirea practică deficitară a absolvenților de licee industriale și învățământ superior tehnic care, în pofida unei pregătiri teoretice bune, solicită un interval de 2-3 ani pentru a permite integrarea subiecților în viața activă;

- stricta specializare a absolvenților de învățământ liceal industrial și școli profesionale, în dauna unei pregătiri generale ce ar permite o anumită flexibilizare a pieței muncii.

Aceste deficiențe se manifestă și mai mult în condițiile actuale de tranziție.

Necorelarea structurii sistemului de învățământ și formare profesională cu cererea actuală și viitoare de forță de muncă, persistența neconcordanțelor cu noile exigențe ale structurii economice dictate de piață, poate extinde în viitor utilizarea absolvenților în posturi care necesită un nivel de calificare inferior celui de care dispun.

Lipsa de speranță pentru o realizare profesională corespunzătoare pregătirii dobândite poate determina totodată apariția și persistența fenomenului de emigrare.

Toate neconcordanțele de structură și conținut menționate dau naștere unor dificile probleme sociale. O astfel de problemă o reprezintă șomajul tineretului. Astfel, ponderea șomerilor cu vârstă mai mică de 25 de ani era în decembrie 1992 de 41% din

total, proporție îngrijorătoare mai ales dacă o comparăm cu valoarea aceluiași indicator în aprilie 1992 în unele țări europene: Germania 14,7%, Danemarca 18,7%, Franța 20,9%, Olanda 22,7%, Italia 40,1%.

Fenomenul este cu atât mai grav cu cât în anii 1990-1992 absolvenții învățământului preuniversitar și superior au constituit unul din principalele canale de alimentare a șomajului, din promoțiile anilor 1991 și 1992 din circa 260000 absolvenți fiind angajați mai puțin de 10%, restul intrând în șomaj sau în populația inactivă⁵⁾.

Rata înaltă a șomajului are drept consecință apariția unui sentiment de nesiguranță atât din partea elevilor, cât și a cadrelor didactice; inutilitatea aparentă a școlii și a pregătirii se întoarce și reflectă în motivația și motivarea tinerilor pentru a se pregăti.

Așa își poate face apariția și un alt fenomen cu efecte sociale majore: perpetuarea, la un nivel ridicat, a ratei de repetenție în învățământul primar și gimnazial (4,3%, respectiv 6,7%), precum și rata ridicată de abandon școlar la aceleași tipuri de învățământ (1,9%, respectiv 2,6%).

Asemenea consecințe se traduc evident în costuri și risipă de resurse și de timp și în produse umane inacceptabile pentru piața muncii în viitor.

4. Resurse

Criza sistemului de învățământ este perpetuată și de neconcordanțele ce par a fi crescătoare, dintre necesarul de resurse materiale, financiare și umane ale sistemului ce s-ar cuveni reformat și posibilitățile de acoperire a acestora. Dar problema esențială este că, deși resursele alocate învățământului au cunoscut o oarecare creștere, aceste neconcordanțe sunt amplificate de folosirea cu eficiență redusă a acestora.

Pe termen mediu probabil vor persista în primul rând neconcordanțele cantitative și calitative între cererea și oferta de cadre didactice. Acestea s-au concretizat, iar în

prezent tind să se acutizeze și se referă în principal la:

- neactualizarea periodică a cunoștințelor cadrelor didactice;
  - pregătirea psihopedagogică și de metodică predării deficitară, îndeosebi la cadrele didactice din învățământul tehnic;
  - angajarea pe posturi de cadre didactice a unor persoane fără studii superioare⁶⁾.
- Acest ultim aspect este întâlnit în mediul rural, datorită deficitului de cadre didactice cu pregătire superioară determinat de numărul mare de transferuri din mediul rural în mediul urban.

În anul școlar 1991/1992 din totalul cadrelor didactice 32529 (12,3%) aveau absolvit numai liceul. Pondere pe principalele discipline a acestora era de 4,1% la limba română, 2,8% la matematică, 1,4% la fizică, 10,6% la limbi străine⁷⁾, valori destul de ridicate dacă ținem cont de importanța respectivelor discipline.

Totodată, sistemul de învățământ se caracterizează și prin lipsa unor resurse materiale concretizate în principal în: materiale didactice puține, construcții școlare improprii desfășurării procesului de învățământ, numărul insuficient de săli de clasă, ce determină programarea elevilor în 2-3 schimburi.

Dacă la acestea se adaugă și lipsa resurselor financiare necesare asigurării salariilor cadrelor didactice și personalului auxiliar, inexistența fondurilor pentru acordarea unor ajutoare sociale pentru elevii cu posibilități financiare limitate, absența surselor solicitate de realizarea unor investiții în renovarea clădirilor instituțiilor de învățământ, avem deja un evantai destul de cuprinzător al factorilor ce perpetuează criza.

În anul 1991, cheltuielile pentru educație au reprezentat 14,5% din cheltuielile guvernamentale și respectiv 3,7% din PNB. Comparativ cu anul 1989, se constată o creștere a ponderii cheltuielilor pentru educație în PNB, de la 2,08% în anul 1989, la 3,7% în anul 1991. Acest procent este destul de redus comparativ cu cel alocat în același

an în alte țări europene, cum ar fi: Bulgaria (5,5%), Polonia (4,6%), Ungaria (6,0%), Austria (5,5%), dar ținând cont de criza financiară ce afectează întreaga economie românească, accentul trebuie pus pe folosirea cu eficiență mai mare a resurselor disponibile.

5. Spre o reformă a învățământului

Necesitatea unei reforme a învățământului românesc este prioritară chiar în raport cu alte schimbări din mecanismele vieții social-politice pe care acest sector este chemat să le favorizeze și să le susțină.

Prioritatea reformei învățământului este impusă de specificul educație, ca factor al dezvoltării:

- educației nu este o resursă opțională, la educație nu se poate renunța; capitalul uman se dezvoltă de la cantitate la calitate numai prin intermediul acestei resurse;

- educația nu poate fi economisită - pierderile de educație sunt irecuperabile⁸⁾.

Transformările învățământului românesc e necesar să vizeze atât ansamblul acestuia, formarea unui sistem unitar și echilibrat, dar și elementele de structură, conținut, comportament, resurse.

O reformă ar urma să dea răspuns la câteva probleme majore.

Prima dintre acestea este durata învățământului obligatoriu.

O problemă esențială în condițiile viitoare din România o constituie creșterea duratei învățământului obligatoriu sau măcar menținerea acestuia la nivelul legal stabilit, cu efecte pozitive prin rezultatele pe care le are asupra asigurării unei pregătiri generale mai bune a elevilor, creșterea șanselor de continuare a studiilor, reducându-se astfel probabilitatea apariției rebuturilor educaționale.

Pornind de la durata învățământului obligatoriu astfel stabilită, a doua problemă extrem de importantă vizează impera-

tivul unei restructurări globale a învățământului românesc prin desființarea barierei dintre diferitele forme de pregătire, permițând adaptarea mai rapidă a celor aflați în sistemul de formare la noile cerințe de pe piața muncii.

Datorită importanței imediate a învățământului secundar pentru cantitatea și structura ofertei de forță de muncă, la acest nivel ar trebui să se plaseze cele mai importante efecte de restructurare.

În al treilea rând, cu toate întrepătrunderile firești ale învățământului general cu cel tehnico-profesional, succesul în viitoarea carieră socială este din start condiționat de primul segment căruia îi revine un rol hotărâtor în crearea și dezvoltarea facilităților vizând mobilitatea intelectual-profesională a individului.

Aceasta este în principal cauza pentru care susținem necesitatea dezvoltării rapide și de amploare a învățământului general și normal, restabilirea raportului dintre acestea și cel tehnico-profesional. În condițiile în care calitatea învățământului românesc, indiferent de formă și grad, trebuie să crească aceasta nu se poate concepe fără acumulări generale pe măsură.

În al patrulea rând, probleme de conținut și structură, de regândire a acestora sunt în fiecare segment al școlii românești. Așa cum îndeobște se cunoaște, în cadrul învățământului superior structura actuală a absolvenților este dominată încă de preponderența specialităților tehnice. Între diferitele implicații ale acestei structuri, una este deosebit de presantă pentru orice reformă: deficitul de cadre didactice cu studii superioare. La acestea se adaugă și alte dezechilibre ce condiționează mersul reformei economice în general, cum ar fi: deficitul de economiști și juriști.

Continuarea alocării unor resurse pentru a susține structuri deficitare pentru nevoile social-economice imediate înseamnă risipă și pierderi viitoare.

O problemă ce nu trebuie pierdută din vedere la nivelul învățământului superior

este aceea a învățământului particular. Fără a mă opri prea mult asupra acestei probleme, aş vrea numai să subliniez că lipsa unei evaluări și coordonări a instituțiilor de învățământ particular, supradimensionarea numărului de locuri pentru anumite profile (prin necorelarea acestora cu cele din învățământul public și necesitățile de pe piața forței de muncă) poate determina, odată cu prima generație de absolvenți, apariția unui "val de șomeri", precum și a unor "rebuturi educaționale".

Desigur că nu trebuie uitat și un alt fapt: sistemul de învățământ trebuie să se caracterizeze atât printr-o flexibilitate ridicată, cât și printr-o marjă de stabilitate a structurilor de bază. Modificările repetate, efectuate fără o viziune strategică, produc dereglări și disfuncționalități cu efecte negative atât asupra procesului educațional, dar și de altă natură. Mobilitatea și flexibilitatea profesională, integrarea omului în viața socială este tot mai greu de realizat fără educația permanentă.

Instruirea inițială, oricât de bine ar fi realizată și în concordanță cu cerințele la un moment dat ale sistemului tehnico-productiv, se vede în situația de a nu mai corespunde total sau parțial noilor cerințe. Educația adulților trebuie să compenseze secvențialitatea învățământului, adică încheierea într-un cadru formal a unor cicluri de instruire ce urmează învățământului obligatoriu.

În fine, nu se poate omite că astăzi nu se mai poate concepe un "produs finit definit" al sistemului de învățământ. Concepția de carieră este cu totul alta; pe parcursul vieții active subiecții își schimbă din ce în ce mai des meseria sau profesia⁹⁾.

Conținutul pregătirii inițiale și generale, problema trunchiului comun, etc. capătă o nouă semnificație, solicită regândiri și reajustări necesare formării continue pe parcursul vieții active. Numai astfel se poate asigura o flexibilitate mai mare a procesului educativ-formativ, o corelare a sistemului de învățământ cu cel ocupațional-economic, o mai bună racordare, mobilitate și adaptare a oamenilor la nevoia de cadre calificate ale economiei, un echilibru dinamic pe piața muncii.

Reforma, restructurarea și înnoirea profundă a sistemului de învățământ solicită nu în ultimul rând regândirea de ansamblu a dimensiunii și a modalităților de constituire, alocarea și îndeosebi eficientizarea folosirii resurselor financiare, materiale și umane.

Acest segment al reformei învățământului este la fel de dificil ca și celelalte, dar importanța practică devine enormă întrucât poate anula totul. Din acest domeniu extrem de vast, două aspecte ne apar acum în prim plan: educarea și formarea nouă și continuă a educatorilor și stimularea agenților economici pentru participarea la finanțarea învățământului.

Orice reformă este durabilă și poate avea succes dacă începe într-adevăr în școală și mai ales dacă se face cu oameni și cu educatori care să gândească permanent cu minimum 10-15 ani în avans față de întreaga colectivitate națională. Numai așa costul social al întregii dezvoltări economice se poate reduce, iar educatorii pot contribui la potențarea și valorificarea resurselor avansate în întregul sistem economic.

1. George Văideanu, "Învățământul - investiție cu eficiență imediată", U.N.E.S.C.O., București, 1993.
2. Edgar Faure, "A învăța să fi", Editura Didactică și Pedagogică, București, 1976.
3. Cezar Birzea (coordonator), "Reforma învățământului din România; condiții și perspective", Institutul de Științe ale Educației, București, 1993.
4. xxx, "Anuarul statistic al României", C.N.S., 1992.
5. Steliana Perș, capitolul "Șomajul și potențialul de muncă", în "Potențialul uman al unor țări din spațiul sud-est european", lucrare internă I.E.N., București, 1992.
6. Op. cit. (3)
7. Op. cit. (3)
8. Constantin Ciutacu, capitolul "Potențialul educațional", în "Potențialul uman al unor țări din spațiul sud-est european", lucrare internă I.E.N., București, 1992.
9. Op. cit. (8).